

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS INSTITUTAS

UGNĖ PILIPAVIČIŪTĖ

Muzikos nuolatinų studijų programos IV kurso studentė

**VOKALINIO UGDYMO YPATUMAI EMOCINIO
INTONAVIMO KONTEKSTE**

BAKALAURO DARBAS
(MENINIS PROJEKTAS)

Darbo vadovas
doc. Birutė Janonienė

Šiauliai, 2019

BAIGIAMOJO DARBO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA

Patvirtinu, kad mano, Ugnės Pilipavičiūtės bakalauro darbas tema „Vokalinio ugdymo ypatumai emocinio intonavimo kontekste“ yra originalus autorinis darbas, mano pačios atliktas savarankiškai. Darbas nebuvo pateiktas ar naudotas jokioje kitoje mokymo įstaigoje. Darbe nėra plagijavimo, sukčiavimo ar kitų mokslo etikos pažeidimų.

(vardas, pavardė)

(parašas)

Pilipavičiūtė U. Vokalinio ugdymo ypatumai emocinio intonavimo kontekste: muzikos bakalauro darbas /vadovė doc. B. Janonienė; Šiaulių universitetas, Edukologijos institutas – Šiauliai, 2019. – 29 p.

SANTRAUKA

Bakalauro darbe aptariami vokalinio ugdymo ypatumai emocinio intonavimo kontekste, atliktas meninis projektas „Tu nepamiršk...“. Bakalauro darbo tikslas - atskleisti vokalinio ugdymo ypatumus emocinio intonavimo kontekste. Tyrimo objektas - vokalinio ugdymo ypatumai emocinio intonavimo kontekste. Darbo tikslui pasiekti iškelti šie uždaviniai: remiantis filosofinės, psichologinės, pedagoginės literatūros analize aptarti vokalinį ugdymą amžiaus tarpsnių kontekste; aptarti tikslaus intonavimo apibrėžtį; išsiaiškinti psichofizinių savybių įtaką emociniam intonavimui; aptarti Aleksanderio technikos taikymo galimybes vokalinio ugdymo tobulinimui; paruošti ir įgyvendinti meninį projektą „Tu nepamiršk...“.

Išanalizavus filosofinę, psichologinę, pedagoginę literatūrą ir atlikus meninį projektą gautos šios išvados: siekiant kokybiško vokalinio ugdymo būtina žinoti dainininko amžiaus tarpsniui būdingus bruožus bei vokalinio ugdymo specifiškumą. Dainininkas privalo žinoti kaip funkcionuoja balsas, turi būti susipažinęs su vokalo formavimo metodikomis, turi pasirūpinti tinkama balso priežiūra. Nuosekliai ugdomas vokalas padeda siekti tikslios intonacijos; atlikėjas turi išmanyti balso kokybę skatinančius metodus, tokius kaip: balso išlyginimo, diapazono plėtimo, tikslaus intonavimo, kvėpavimo lavinimo ir kt. Dainininkas privalo turėti taisyklingą laikyseną, gerą kvėpavimą, išlavintą dikciją ir artikuliaciją, mokėti formuoti garsą, saugoti balsą, pasirinkti tinkamą repertuarą ir t.t. Ypatingas dėmesys turi būti kreipiamas į dainininko fizinę ir dvasinę būseną, balso higieną, poilsį; psichofizinės savybės kaip ir Aleksanderio technika (AT) yra besąlygiškai svarbios dainininko emociniam intonavimui. Norint sumažinti atlikėjo įtampą pasirodymo metu, būtina stengtis atpalaiduoti kūno įsiveržimą, apsunkintą kvėpavimą ir kitus įtampą keliančius veiksnius, trukdančius kokybiškam dainavimui. AT pagalba atlikėjas gali išmokti suprasti savo kūno įsitempimo priežastis ir rasti jų sprendimo būdus. Jos taikymas vokaliniam ugdyme gali padėti dainininkui neužspausti balso stygų, vengti pasitaikančio diskomforto, fiziologiškai neteisingo dainavimo, jį taisyti ir tobulinti; atlikus meninį projektą „Tu nepamiršk...“ galima teigti, kad pirmiausia dainininkas turi būti fiziškai ir psichologiškai pasiruošęs soliniam pasirodymui, gerai išmokti kūrinį, prisiimti visą atsakomybę už koncertinės programos atlikimo kokybę. Dainuojant koncerte, reikia vadovautis taisyklingais balso bei kvėpavimo formavimo pagrindais, turėti sveiką balsą, žinių apie meninę kūrinio interpretaciją, išlavintą muzikinę atmintį ir pan. Atlikėjas turi būti artistiškas, muzikalus, nuoširdus, stengtis betarpiškai bendrauti su publika ir perteikti klausytojui pagrindinę dainuojamų kūrinių mintį.

U. Pilipavičiūtė. Peculiarities of Vocal Education in the Context of Emotional Intonation: music bachelor's thesis / thesis advisor assoc. prof. B. Janonienė; Šiauliai university, Institute of Education – Šiauliai, 2019. – 29 p.

SUMMARY

This bachelor's thesis discusses the peculiarities of vocal development in the context of emotional intonation and the implemented art project "*Tu nepamiršk...*". The aim of the bachelor's thesis is to reveal the peculiarities of vocal development in the context of emotional intonation. The subject of the research are the peculiarities of vocal development in the context of emotional intonation. To reach the aim of the research, the following objectives were set: to discuss vocal development in the context of age brackets, with regard to the analysis of philosophical, psychological, pedagogical literature; to discuss the definition of precise intonation; to reveal the influence of psychophysical qualities on the emotional intonation; to discuss the possibilities of applying Alexander Technique for the improvement of vocal development; to prepare and implement the art project "*Tu nepamiršk...*".

Based on the analysis of philosophical, psychological, pedagogical literature and implemented art project, the following conclusions were reached: quality vocal development requires knowledge about the features relevant for the performer's age bracket and specifics of vocal development. The singer has to understand the functioning of the voice, be familiar with methods of vocals' formation and be able to take proper care of the voice. Constantly developing vocals help to achieve precise intonation. The singer has to be familiar with methods of enhancing the quality of the voice, such as voice levelling, range extending, precise intonation, breathing exercises and more. The singer has to have a proper posture, good breathing skills, well-developed diction and articulation, be able to form a sound, protect the voice, choose the right repertoire, etc. Special attention should be paid to the performer's physical and spiritual condition, voice hygiene, relaxation. Just like Alexander Technique (AT), psychophysical qualities are important for singer's emotional intonation. To reduce tension when performing, singer should try to ease body tension, heavy breathing and other factors that cause stress and hinder quality singing. With the help of AT, performer can learn the causes of body tension and find ways to solve it. Application of AT in vocal development can help performer escape compression of vocal cords, discomfort, avoid physiologically improper singing, correct and improve it. With regard to the implemented art project "*Tu nepamiršk...*", it can be concluded that, first of all, the performer has to be physically and psychologically prepared for solo performance, know musical composition well, take full responsibility for the quality of the concert program performance.

It is necessary to follow the basics of proper voice and breathing formation, preserve healthy voice, have knowledge about artistic interpretation of compositions, well-developed music memory and more. In addition, the performer has to be artistic, musical and sincere, strive to communicate directly with the public and convey to the listener the main idea of the performed compositions.

Turinys

ĮVADAS.....	2
1. VOKALINIO UGDYMO TEORINIAI PAGRINDAI	5
1.1. Vokalinis ugdymas amžiaus tarpsnių kontekste.....	5
1.2. Tikslaus intonavimo apibrėžtis	7
1.3. Balso lavinimo metodų apžvalga	9
2. EMOCINIO INTONAVIMO IR DAINAVIMO SĄSAJOS	14
2.1. Emocinio intonavimo samprata.....	14
2.2. Aleksanderio technikos įtaka emociniam intonavimui	16
3. MENINIS PROJEKTAS „Tu nepamiršk.“	20
3.1. Meninio projekto „Tu nepamiršk.“ aprašymas	20
3.2. Meninio projekto „Tu nepamiršk.“ atlikimo ir kūrinių analizė.....	22
IŠVADOS.....	25
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	26
PRIEDAI	29

IVADAS

Muzika yra neatsiejama žmogaus gyvenimo dalis, ji vadinama jausmų menu. Gyvenime atlieka daug funkcijų, todėl meno poveikis žmogui neabejotinas. Muzika tobulina pasaulėjautą, daro įtaką požiūriui į aplinką, skatina asmenybės tobulėjimą ir veikia emocijas. Nuo seniausių laikų ji žmogui padeda ilsėtis, žadina darbingumą, nuotaiką, kūrybą, įkvepia pasitikėjimą savimi bei šalina blogas emocijas.

Prieinamiausia ir labiausiai paplitusi muzikavimo rūšis yra dainavimas. Vokalinis ugdymas yra visapusiškos, harmoningos asmenybės dalis. Ugdant vokalą, ugdomas ir žmogaus kūrybiškumas, emocijos, kultūrinė ir estetinė patirtis. Todėl yra svarbu, kad vokalinis ugdymas būtų vykdomas tikslingai ir kokybiškai.

Balsas yra pirmasis „muzikos instrumentas“, kuriuo žmogus gali naudotis jau nuo ankstyvosios vaikystės, todėl, tikslingai ugdant vokalą, būtina žinoti amžiaus tarpsnių specifiką. Nuosekliai, nuo vaikystės ugdydamas vokaličius gebėjimus, užaugęs atlikėjas jau aiškiai suvokia pagrindinius teisingo kvėpavimo aspektus, gerklų ir rezonatorių sąveiką, taisyklingą artikuliaciją ir dикciją. Šie aspektai turi didelės įtakos kokybiškam vokaliniam ugdymui - tiksliam intonavimui.

Darbo temos aktualumas. Žmogaus balsas yra naudojamas ir kalbant, ir dainuojant. Dainavimas atspindi žmogaus dvasinius poreikius, ugdo meninį skonį, turi įtakos auklėjimui. Vienas svarbiausių vokaličių ugdymo sudedamųjų dalių yra intonavimas, kuris turi būti lavinamas tikslingai. Tikslus intonavimas lemia žmogaus muzikalumą ir yra patrauklus klausytojui. Pasak E. Veličkos (1995), dainuodami mokomės tiksliai intonuoti, ugdyti kvėpavimo organų sistemą, balso tembrą, šalinti pasitaikančius kalbos defektus, tobulinti tarties kultūrą, mokomės girdėti save ir kitus. Vokalinis ugdymas psichologine prasme yra susijęs su muzikinėmis intonacijomis, darančiomis įtaką dėmesio koncentravimui, atminties ir valios lavinimui bei emocijoms.

Pasak Z. Rinkevičiaus (2006) vokalinio ugdymo procese žmogaus emocijos atlieka didelį vaidmenį ir siejamos su dainavimo emocine energija, kuri Lietuvos pedagogikos ir psichologijos srityse mokslininkų yra tyrinėta dar mažai. Emocinė energija – yra žmogaus vidinė būseną, jėga, kuri gaunama iš žmogų supančios aplinkos, atspindinčios jo santykį su išoriniu pasauliu. Emocinės energijos augimui reikalingas dėmesys žmogaus dvasinei pusiausvyrai. Anot Z. Rinkevičiaus ir R. Rinkevičienės (2006), muzika geba stipriai paveikti žmogaus jausmų pasaulį. Emocijos yra kūrybinės veiklos pagrindas, kuris lemia darbo, kūrybos, mokslo kryptį. Vertėtų didelį dėmesį skirti emocinei raiškai, kad protas ir jausmai harmoningai sąveikautų.

Norint ugdyti vokalą emocinio intonavimo kontekste, neužtenka būti gabi ar turėti gerą klausą, būtina giliau pažvelgti į savo poreikius, interesus, gebėjimus, polinkius, kurie padeda įgyvendinti užsibrėžtus siekius. Pasak D. Teimo (1984), muzika daro įtaką visoms žmogaus kūno funkcijoms. Muzikos garsai, žmogaus struktūra, sandara yra tarpusavyje glaudžiai susijusios ir veikia beveik visas žmogaus kūno funkcijas, norus, emocijas.

Anot Navickienės (2005, p. 75), „Vokalinės pratybos – tai sėkmingo vokalinio muzikavimo pagrindas. Jų metu lavinami balsių formavimo įgūdžiai, artikuliaciniai gebėjimai, teisingas kvėpavimas ir pan.“, todėl autorė siūlo ugdomąjį turinį formuoti kompleksiskai: kelti pažintinius, motorinius ir emocinius tikslus.

Šio bakalauro darbo autorė, turėdama nemažą muzikavimo patirtį, yra ne kartą dainuodama susidūrusi su intonavimo problemomis. Tai paskatino domėtis šia tema ir ieškoti tikslaus intonavimo sprendimo būdų. Dažniausiai pasitaikančios neintonavimo problemos yra emocinė ir kūno įtampa. Pastebėta, kad muzikos atlikėjų kūno įtampai pašalinti pasaulyje plačiai taikoma „Aleksanderio technikos“ metodika (AT), kuri Lietuvos vokalinio ugdymo naudojamose metodikose kol kas dar mažai žinoma ir nagrinėta. AT moko atlikėją suprasti savo kūno įsitempimo priežastis ir padėti jas išspręsti. Kokiais būdais Aleksanderio technika padeda spręsti dainininko neintonavimo problemas? Kokie faktoriai gali daryti įtaką solisto emociniam intonavimui pasirodymo metu? Naudojantis šia technika, galima kontroliuoti ar net pašalinti psichofizinės vienovės trūkumus.

Pasauliniu mastu savo darbuose vokalinio ugdymo procese žmogaus emocijų atliekamą vaidmenį apžvelgė D. G. Myersas (2000), muzikos atlikėja bei pedagogė A. Cecilie (2013), apie kūno įsitempimo priežastis ir jų sprendimo būdus kalbėjo Aleksanderio technikos išradėjas F. M. Aleksanderis (1932). Lietuvoje apie emocinio imitavimo metodą rašė L. Navickienė (2005), asmenybės meninės, dvasinės kultūros turtinimo akademinės muzikos pagalba problemas nagrinėjo Z. Rinkevičius ir R. Rinkevičienė (2006).

Nepaisant minėtų autorių įdirbio, nežiūrint į tai, kad Lietuvoje gausu vokalinio ugdymo darbų, informacijos apie vokalinio ugdymo ypatumus emocinio intonavimo kontekste vis dėlto, nepakanka, todėl tai galime traktuoti kaip aktualią problemą.

Tyrimo objektas – vokalinio ugdymo ypatumai emocinio intonavimo kontekste

Tyrimo tikslas – atskleisti vokalinio ugdymo ypatumus emocinio intonavimo kontekste

Tyrimo uždaviniai:

- 1) Remiantis filosofinės, psichologinės, pedagoginės literatūros analize apžvelgti vokalinį ugdymą amžiaus tarpsnių kontekste;
- 2) nustatyti tikslaus intonavimo apibrėžtį;
- 3) aptarti Aleksanderio technikos įtaką emociniam intonavimui;

4) paruošti ir įgyvendinti meninį projektą.

Tyrimo metodai: filosofinės, psichologinės, pedagoginės bei kitos darbo temai aktualios literatūros, šaltinių analizė.

Darbo struktūra: bakalauro darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, literatūros sąrašas, priedai.

Darbo aprobacija:

2019 m. gegužės 16 d. Dalyvavimas Studentu mokslinių darbų konferencijoje.

Skaitytas pranešimas tema: *Vokalinio ugdymo ypatumai emocinio intonavimo kontekste*

Mokslinė vadovė – doc. Birutė Janonienė

1. VOKALINIO UGDYMO TEORINIAI PAGRINDAI

1.1. Vokalinis ugdymas amžiaus tarpsnių kontekste

Vokalinis ugdymas yra bene prieinamiausia muzikavimo rūšis. Dainavimas reikalauja daugybės dalykų išmanymo ir sugebėjimo suderinti žinias su praktine veikla. Siekiant kokybiškos vokalinės veiklos, reikia susipažinti su balso aparato funkcijomis, jo formavimo metodikomis, fiziologija, tinkama priežiūra. Vokalinis ugdymas yra daugelį komponentų apimanti veikla, jis turi aiškius kriterijus. Tikslingas vokalinis ugdymas padeda pasiekti gražaus, teisingo dainavimo ir tikslaus intonavimo rezultatų.

Pasak A. Katinienės (1998, p. 56), „dainavimas labiausiai paveikus žmogui, nes dainuojant dalyvauja jo kūnas ir siela. Balso stygų virpesiai dainuojant persiduoda į viso kūno raumenis ir greičiau, giliau sužadina emocijas, todėl tinkamas dainavimo organizavimas gali prisidėti prie įvairiapusio žmogaus ugdymo“.

Balsas yra pirmasis „muzikos instrumentas“, kuriuo žmogus gali naudotis jau nuo ankstyvosios vaikystės. Ugdant vokalą reikia ne tik gebėti melodiją atlikti balsu, bet ir ją įsivaizduoti, todėl neužtenka vien klausytis ar stengtis atkartoti melodijas ar dainas, reikia tinkamai valdyti balso aparatą. Balso aparatas gana trapus ir lengvai pažeidžiamas organas, kuris valdomas raumenų pagalba. „Balso aparatas - tai tam tikrų žmogaus kūno organų kompleksas, kuris veikdamas sudaro oro bangas, o šios - balsą. Pagrindinė balso aparato dalis yra balso stygos. Jos kitaip dar vadinamos balso raukšlėmis, balso klostėmis, balso raiščiais, balso lūpomis“ (Sodeika, 1968, p. 18).

Bartkevičienė (2010) pažymi, kad balso aparatą plačiaja prasme sudaro keturios dalys:

- 1) energetinė (trachėja, bronchai, plaučiai ir kvėpavimo raumenys, krūtinės ląsta, diafragma ir pilvas);
- 2) balso generavimo (gerklos su balso klostėmis);
- 3) balso rezonavimo (burnos, nosies, nosiaryklės ertmės, prienosiniai ančiai, galva, krūtinės ląsta, vidinės ryklės aktyvi veikla);
- 4) artikuliacinio (lūpos, dantys, liežuvis, apatinis žandikaulis, kietasis ir minkštasis gomuriai, liežuvėlis, ryklė).

Balsas atsiranda gerklose. Pasak autorės V. J. Bartkevičienės (2010) „žemiau gerklių prieangio ertmė susiaurėja, ten ir yra vadinamasis balso aparatas. Balso aparatą (siaurąją prasme) sudaro balso klostės (*lot. plica vocalis*) ir tarp jų esantis balso plyšys (*lot. rima glottidis*).“ Balso aukšti nulemia ir balso klostelių aukštis, ilgis bei storis. Kuo didesnės, storesnės balso klostės, tuo

žemesnis balsas. Ilgiausios yra bosų, o trumpos ir plonos - tenorų klostės. Smegenims davus signalą dainuoti ar kalbėti, balso stygos susiglaudžia, o iškvepiamas oras virpina balso klostes ir taip susidaro garsas. Būtent smegenys sureguliuoja taip, kad jis atitiktų duodamo signalo prasmę, kad ištarti žodžiai būtų tinkamo garsumo, tinkamai emociškai nuspalvinti ir t. t.

Ugdant balsą reikėtų daugiau dainuoti *a cappella* – dainavimas be muzikinių instrumentų pritarimo (Muzikos enciklopedija, 2000). Lavinant muzikinį suvokimą, pirmiausia lengviau suprasti paprastą vienbalsę melodiją, nei išskirti ją iš daugelio garsų. Taip dainuojant tvirtėja ne tik vokaliniai įgūdžiai, bet lavėja ir muzikinė klausa, vystosi klausos ir balso koordinacija. Tokiam dainavimui vertėtų rinktis lyriškesnes, lėtesnio tempo dainas, tada lengviau prie ilgiau skambančios natos derinti balsą ir intonaciją.

Anot V. Jucevičiūtės-Bartkevičienės (2010), skirtingame amžiuje keičiasi balso diapazonas, intonavimo tikslumas, balso intensyvumas. Ankstyvoje vaikystėje, sukakus vieneriems metams, pradeda formuotis kūdikio gerklos. Nuo 12 mėn. vaikai jau žaidžia su balsu ir garsais. Nuo 19 mėn. atsiranda nevalingos, siaurų melodinių intervalų dainos. Atėjus 2 metukams bando pamėgdžioti dainas. Nuo 4 metų vaikas pradeda dainuoti įvairiu laiku, įvairiose situacijose ir savo noru, tada dar nesuprasdamas, kad taip reiškia savo emocijas, dabartinę būseną. 5-uose metuose vaikas jaučia dermę ir gali išmokti dainą padainuoti tiksliai.

Ikimokykliniame periode 5 - 7 metų vaiko muzikiniai gabumai susiformuoja galutinai (Gordon, 1999). Šio amžiaus vaikai moka dainuoti, dėl išlavintos klausos ir atminties atpažinti melodijas. Tačiau susiduriama su problema, kad tokio amžiaus vaikai negirdi melodijos intonacijų pokyčių, ritmo ypatumų (Pečeliūnas, 2003). Šiuo laikotarpiu susiformuoja ryškesni muzikiniai vaizdiniai, dainos sudėtingėja, taip tobulėja muzikinė atmintis. Tokio amžiaus vaikai mėgsta dainas, kurias gali atlikti ne tik balsu, bet ir pasitelkiant judesius. Taip jie patiria malonius išgyvenimus, atitinkančius atliekamų kūrinių turinį. Anot Z. Kariniauskienės (1999) šiame amžiaus tarpsnyje ugdant vokalą svarbų vaidmenį atlieka kvėpavimas. Dažnai pasitaikanti kvėpavimo problema yra pečiai. Vaikas įkvėpiant kelia pečius į viršų, todėl būtina atkreipti dėmesį, kad įkvėpiant vaikų pečiai būtų nuleisti. Šiuo laikotarpiu vaikai labai skiriasi dėl socialinio ir emocinio brandumo, todėl ugdytojas įtraukdamas ugdytinį į muzikinę veiklą, t.y. dainavimą, turi sudaryti sąlygas vaikui patirti kuo daugiau teigiamų emocijų. Tuomet jo muzikiniai interesai stiprėja (Šečkuvienė, 1998).

Pasak R. Pečeliūno (2003), pradiniam amžiaus tarpsnyje (7 - 11 metų) vaikų balso klostes prilaikantys raumenys yra nepakankamai išsivystę, todėl dainuodamas vaikas įtempia balso klostes. Taip pat vaikai nemoka kontroliuoti išgaunamo garso atakos. Vaikai neturi vizijos, koks garsas yra teisingas. Dainuojant garsiai balso klostės būna labai įtemptos, jos greit pavargsta, mažiau virpa, gali būti pertemptos, ko pasekoje nukenčia balso tembras. Šiame

amžiaus tarpsnyje muzikinis ugdymas turi sukelti džiaugsmą, vaikas turi būti suinteresuotas siekti geresnio rezultato dainavime.

11 - 14 metų amžiaus vaikų balsas ir klausa lavinama žymiai sunkiau, nes gabumai jau yra susiformavę, prasideda mutacinis laikotarpis, kuriame kinta balso formavimo aparatas, stiprėja balso raumuo, formuojasi rezonatoriai. Suprasdami šiuo veiksniais balso aparatą turime treniruoti laipsniškai, nes balso raumenys susiformuoja tik su amžiumi.

Mutaciniu laikotarpiu, apytikriai apie 12 - 17 metus, galutinis vaiko brendimo etapas. Pasak V. Jucevičiūtės-Bartkevičienės (2010), balsas yra labai pažeidžiamas, žymiai silpnesnis, daug greičiau pavargsta. Taip yra todėl, kad šiuo laikotarpiu keičiasi balso klostės ir įgauna visas suaugusio žmogaus balso savybes. Balsas tampa sunkiai valdomas, užkimęs, pakinta balso tembras. Šis laikotarpis - didelis iššūkis pedagogui, kadangi jaunuoliai sunkiai girdi dainuojamo garso aukštį, kartais net nesuvokia to, ką jie turi girdėti ar kaip reikia klausyti bei atpažinti garsą. Balso diapazonas labai siauras, pasidaro probleminis balso praplėtimas bei dainavimas kraštiniuose registruose.

Pasak S. Jareckaitės (1985), pomutacinė stadija pasireiškia 16 - 18 gyvenimo metais. Šiame laikotarpyje atsiranda švarus, be šnabždesio susiformavęs balsas. Pedagogė teigia, kad balso aparato organų augimas užtrunka iki 22 - 23 gyvenimo metų.

Nuosekliai ugdant savo vokaličius gebėjimus, vėlesniame amžiuje atlikėjas suvokia teisingo kvėpavimo aspektus, gerklų ir rezonatorių sąveiką. Taisyklinga artikuliacija ir dikcija padeda balsams skambėti lygiai. Šių komponentų teisingas įvaldymas daro įtaką ryškesniam balsui.

Apibendrinant galima teigti, kad norint kokybiškai ugdyti vokalą, būtina žinoti dainininkų amžiaus tarpsnių specifiką bei jiems būdingus bruožus. Vokalistas privalo balsą lavinti kaip ir visus kitus raumenis, nuosekliai taikyti dainavimo mokymo metodikas, siekti išmokti valdyti artikuliaciją, plėsti balso diapazoną, taisyklingai kvėpuoti ir išgauti garsą, išmokti natūralios laikysenos dainavimo metu, ugdyti tikslų intonavimą ir ritmo pajautimą.

1.2. Tikslaus intonavimo apibrėžtis

Pasak A. Armino, „intonacija“ turi dvi reikšmes. Intonacija plačiąja prasme - tai meninio vaizdo įkūnijimas muzikiniais garsais. Siaurąja prasme intonacija (intonavimas) - muzikos garso aukštumo tikslumas, dainuojančio savybė; išlavintos klausos dėka tiksliai išreikšti muzikos garsai. Siekiant tikslaus intonavimo reikia suvokti, kad muzikinė frazė, motyvas išreiškia skirtingas emocijas, o muzikinė garso intonacija pagerina žodžio išraiškos galimybes, leisdamą

pasakyti muzikinio kūrinio minties prasmę. Muzikinė intonacija nėra tokia konkreti kaip žodis, ji suteikia daugiau laisvės atlikėjo vaizduotei, yra emociškai išraiškingesnė. Intonavimą galime pavadinti balso spalva, kuri net pokalbyje įgauna įvairius atspalvius.

Pasak E. Navickaitės - Martinonienės (1979) intonacija turi dvi reikšmes (it. *intonazione* lot. *intonare* "garsiai tarti") - 1) įvairūs atskirų melodijos garsų aukščio santykiai; 2) garso skambėjimo tikslumas: grynoji intonacija - kai užgautas garsas skamba tiksliai aukščiau, svyruojančioji - kai slankiojama tarp gryno ir kiek aukštesnio arba žemesnio garso; detonuojančioji - su ryškiais nukrypimais nuo tikslo aukščio.

Vienas iš vokalinio ugdymo tikslų yra tikslios intonacijos ugdymas. Norint siekti tikslios intonacijos būtina žinoti priežastis, kodėl yra neintonuojama. Vaidotas Juozas Lygutas (1988) teigia, kad neintonavimo priežastis yra tai, kad atlikėjas per mažai kreipia dėmesį į fiziologinę balso aparato būklę. Taip pat pabrėžia netaisyklingą laikyseną, kūprinimąsi, kuris įtakoja išlinkusį stuburą, trikdo kvėpavimą dainuojant. E. Balčytis (1997) išskiria šias blogo intonavimo priežastis:

- nemokėjimas formuoti garso;
- siauras balso diapazonas;
- dainavimo pasyvumas;
- balso nesaugojimas;
- koordinacijos tarp balso ir klausos nebuvimas;
- prastas ritmo jautimas.

Pasak L. Dumbliauskaitės (1983), teisingai intonuoti trukdo šios savybės:

- nepakankama muzikinė klausa;
- fizinė ir dvasinė dainininkų būseną;
- patalpa;
- netinkamas kvėpavimas.

B. Mačikėnas (1981) mini šias blogo intonavimo priežastis:

- nedėmesingumas garso aukštumo kitimams, nesugebėjimas jų suvokti klausą;
- nesugebėjimas koordinuoti balso aparato;
- tylus kalbamasis balsas;
- nesidomėjimas dainavimu;
- dainavimo patirties neturėjimas;
- retai skambanti muzika namuose, aplinkoje, kurioje būna atlikėjas;
- vaizdumo stoka;
- netinkamas dainavimo repertuaras.

Apibendrinant galime teigti, kad intonacija plačiąja prasme - tai meninio vaizdo įkūnijimas muzikiniais garsais. Siaurąja prasme intonacija (intonavimas) - muzikos garso aukštumo tikslumas, dainuojančio savybė išlavintos klausos dėka tiksliai išreikšti muzikos garsai. Intonavimą galime pavadinti balso spalva, kuri net pokalbyje įgauna įvairius atspalvius. Žinodami blogo intonavimo priežastis galime susidaryti jų korekcijos taktiką. Didelis dėmesys turi būti skiriamas fiziologinei balso aparato būklei, laikysenai, kvėpavimui bei fizinei ir dvasinei būsenai tam, kad balsas skambėtų švariai, būtų siekiama tikslios intonacijos.

1.3. Balso lavinimo metodų apžvalga

Norint tiksliai intonuoti pirmiausia reikia teisingai formuoti vokaličius įgūdžius. Vienas iš būdų ugdyti vokalą yra vokalo lavinimo pratimai, kurių tikslas sušildyti balsą, šalinti vokalo trūkumus, siekti tikslaus intonavimo, rasti patogią balso poziciją, aktyvinti kvėpavimą ir lavinti klausą. A. Darafėjienė (1998) siūlo tokius balso lavinimo pratimus:

1. Balsų išlyginimo pratimai - kurie padeda rasti patogią balso poziciją, aktyvina kvėpavimą, koordinuoja balso aparato veiklą bei lavina klausą.
2. Tikslaus intonavimo pratimai - kurių pagalba siekiama švaraus intonavimo, vientiso kvėpavimo, švelnaus bei lygaus dainavimo.
3. Balso diapazono plėtimo pratimai - kurie padeda atlaisvinti gerklas, siekti, kad dainuojant kitame registre nelūžtų balsas.
4. Dikcijos lavinimo pratimai - padeda formuoti taisyklingą ir aktyvų lūpų prasižiojimą, išmankština balso aparatą atsipalaiduoti.
5. Galvos registro ir kvėpavimo lavinimo pratimai - jų dėka jaučiame, kaip garsas susidaro ir rezonuoja burnos bei nosies ertmėje, o laipsniškai ilginant muzikines atliekamo pratimo frazes, lavėja atlikėjo kvėpavimas.

Išvardinti pratimai skirti tikslaus intonavimo lavinimui. Jie atliekami vidutinišku tempu, patogiai melodine slinktimi, lengvai įsimenami. Dainuoti juos reikia ne garsiai, o raiškiai, ieškant tikslaus intonavimo.

„Dainuoti - tai pirmiausia teisingai kvėpuoti“ (Gelgotienė, 2011). Taip pat mano ir E. Balčytis, bei A. Katinienė, jie teigia, jog taisyklingas kvėpavimas yra pagrindinė tikslaus dainavimo sąlyga. Mokantis dainuoti pirmiausiai reikia išmokti kvėpuoti. Mokantis dainuoti reikia išmokti taip iškvėpti, kad dalyvautų raumenys, esantys apatinėje krūtinės ląstos ir pilvo sienelių srityje. Įkvėpiant negalima kelti pečių juostos. Reikia išmokti oro įkvėpti tik tiek, kiek

reikia atlikti frazei, nes per didelis įkvėpto oro kiekis trukdo dainuoti, nes iškvėpiant oras gali per daug suspausti balso stygas. Dainuojant reikia turėti šiek tiek daugiau oro atsargų plaučiuose negu kalbant ir lėčiau iškvėpti orą nei esame įpratę. Dainuojant reikia mokytis taisyklingai kvėpuoti.

Anot Hanny, C. Ir O'Connor, kvėpavimas skirstomas į tipus, jis gali būti:

- **Krūtininis** kvėpavimas yra paviršutinis. Įkvėpiant orą išsipučia krūtinė ir pakyla pečiai. Kvėpuojant krūtine daugiau veikia tarpšonkauliniai raumenys. Dainuojant šis būdas nerekomenduojamas, nes įkvėptas oras išsilaiko labai trumpai ir turi neigiamų padarinių, tokių kaip įtampa kakle, vidiniuose gerklų raumenyse.
- **Šonkaulinis** kvėpavimas vyksta padedant tarpšonkauliniams raumenims, todėl tai krūtininio kvėpavimo atmaina. Tai įprastas daugumos žmonių kvėpavimo būdas. Tačiau dainininkai turėtų žinoti, kad tai nėra tinkamas kvėpavimo būdas dainuojant, todėl kad, šonkaulinis kvėpavimas dainavimo metu gali virsti krūtininiu kvėpavimu.
- **Diafragminis** kvėpavimas reguliuoja oro spaudimą. Šis kvėpavimas yra giliausias, kurio metu dirba šonkauliai, dalyvauja apatiniai pilvo raumenys, kurių dėka diafragma nusileidžia žemyn ir pilvo ertmė išsiplečia daugiau nei krūtinė. „Dainininkas, siekdamas kvėpuoti diafragminiu kvėpavimu, turėtų mokintis aktyviai kontroliuoti liemens raumenis, kurie bendradarbiauja su diafragma“
- **Mišrus** kvėpavimas yra tas, kai jungiame diafragminį kvėpavimą su šonkauliniu. Šis kvėpavimo tipas geriausias, kadangi jo metu tolygiai išsiplečia visi plaučiai ir yra priimtinausias žmogui, kadangi tai kasdieninis kvėpavimas.

Ar kvėpavimas taisyklingas dainavimo metu parodo garso kokybė. Kad dainavimo kokybė būtų gera, reikėtų dainuoti lėtus, lyrinio, tęsiamąjo pobūdžio pratimus.

Daina skamba gražiai - patraukliai tada, kai dainuojama frazė pradedama kūrinio stiliui atitinkančia vokalinio garso atrama. Todėl garso atrama yra glaudžiai susijusi su kvėpavimu. Formuojant garso atramą labai svarbus momentas neįgyti žalingų dainavimo įpročių, tokių kaip gerklinis garsas, nosinis garsas. Garso ataka skirstoma į tris rūšis:

Kietoji garso ataka – šios atakos metu kvėpavimą ir stygas reguliuojantys raumenys dirba įtemptai. Šios atakos metu garsas būna aštrus, ryškus.

Minkštoji garso ataka – šiai atakai būdingas pasyvesnis raumenų darbas. Šios atakos metu formuojamas garsas būna sodrus, bet ne stiprus.

Vėluojanti garso ataka – pastebima tada kai, šalia dainuojamo balsio girdisi panašus į „h“ skambėjimą pašalinis garsas. Šios atakos metu stygos įtemptos mažiau, garsas būna duslus. Atakos naudojimas priklauso nuo atliekamo kūrinio frazės bei pobūdžio. Atlikėjų, turinčių silpną

muzikinę klausą, garso ataka būna suformuota netinkamai. Atlikėjai nepataiko į toną dėl vidinės klausos ir raumenų veiklos gerklų srityje sukoordinacijos (Perelšteinas, 1967).

Atremtas garsas yra teisingai sukoordinuotos dainavimą lemiančių organų veiklos rezultatas. Garso atremties kokybę lemia tikslingai išugdytas kvėpavimas. Norint išmokti tinkamos garso atramos, reikia mokytis energingiau sulaikyti orą bei tvirčiau tarti balsius. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad garsas neįgautų gerklinio atspalvio. Dainuojant atskiras frazes ar pratimus tamsiais balsiais, tokiais kaip -u; -o, atlikėjas apsisaugos nuo užspausto gerklinio dainavimo. Dainuojant aukštus garsus, reikia mokytis maksimaliai iškvėpti orą. Sistemingai sekant, kad dainuojant aukštus garsus atlikėjo šonkaulių ir pilvo raumenys dirbtų aktyviai, ilgainiui pasiekiami geri rezultatai.

Lietuvių kalbos žodyne (2019) **rezonatorius** (lot. *resono* - kartoti balsą; duoti atgarsį) paaiškinamas dviem būdais: 1. Ertmė, daiktas, instrumento dalis, kur reiškiasi ar gali būti sukeltas rezonansas; 2. Burnos, nosies, gerklų ertmės, kuriose susiformuoja garso tembras. Vaiva Jucevičiūtė Bartkevičienė (2010) sako, kad „rezonatoriai - tai balso aparato vietos, pripildytos oro ir galinčios virpėti“. Ji taip pat išskiria viršutinius ir apatinius rezonatorius. Būtent geriausias balso savybes išugdo viršutinių ir apatinių rezonatorių veiklos subalansavimas. Jis išskiria tokias savybes, kaip skambumą, vientisumą, laisvumą ir ištvermingumą. Būtent todėl atpažįstame žmogų pagal balsą, nes garsas praeidamas pro rezonatorius transformuojasi ir įgauna tik tam žmogui individualų tembrą. Pirmiausia reikia išmokti dainuoti naudojant galvos rezonatorių. Palaipsniui, reikia pradėti naudoti krūtinės rezonatorių. Išmokus naudoti šiuos du rezonatorius, atsiranda mišraus rezonatoriaus galvinio ir krūtininio zona. Labai svarbus momentas - nedainuoti garsiai apatinių diapazono garsų. Juos reikia dainuoti tvirtai, tačiau laisvai. Kai atsiranda tamsus dainavimas, reiškiasi, kad per daug pasikelia liežuvio šaknis, o tai pakeičia burnos ertmės tūrį. Stengiantis išvengti šio - tamsaus dainavimo, reikia išmokti dainuojant liežuvio galu pasiekti apatinius dantis. Tam gali padėti pratimai su siauraisiais balsiais (-i; -è).

Visi žmonės, kaip ir atlikėjai, turi tam tikrą balso diapazoną. Tačiau, jį taisyklingai ugdant, atliekant taisyklingus vokalo ugdymo pratimus, palaipsniui galime plėsti. Balso diapazonas (Lietuvių kalbos žodynas, 2019) - balso ar instrumento garsų apimtis. Taigi, atlikėjo balso diapazoną galime apibūdinti, kaip balso garsų apimtį nuo žemiausio iki aukščiausio garso. Pradedant mokytis vokalinio ugdymo, pradedama dirbti medio registro. Jame stengiamasi sureguliuoti taisyklingą kvėpavimą, sutvarkyti artikuliacinį aparatą ir suaktyvinti gomurio veiklą. Įvaldžius šias technikas galima pradėti ugdytis galviniame ir krūtininiame registruose. Kaip ir intonavimas, taip ir balso diapazonas dažniausiai lavinamas per specialius dainavimo pratimus. Vokaliniai diapazono pratimai yra ypač svarbūs atlikėjams, kurie intonuoja netiksliai.

Netinkamai pasirinkus dainą, atlikėjas ne tik nevaldys balso, bet ir negalės gerai intonuoti. Tinkamai lavinant atlikėjo klausą ir vokalinįs įgūdžius plečiasi ir balso diapazonas.

Dar vienas svarbus vokalinio ugdymo komponentas yra dikcija ir artikuliacija. **Dikcija** (lot. *dictio* - tarimas) - tarsena, žodžių, skiemenų ir garsų tarimas dainuojant. (Lietuvių kalbos žodynas, 2019). **Artikuliacija** (lot. *articulatio* – skaidymas) muzikinių garsų formavimo būdas dainuojant ar grojant. „Dainuojamojo balso lavinimas prasideda nuo balsių formavimo“ (Grigienė, 2012 p.13). Nuo balsių formavimo priklauso balso tembras. Mokantis dainuoti balsius, reikia kelti skruostus, išgaubti gomurį ir liežuvį, taip pat nekelti pečių. Dėl netinkamos dikcijos gali sutrikti dinamikos, tempo ir ritmo niuansai. Norint aiškiai perteikti atliekamą kūrinį, reikia gerai artikuliuoti, kad klausytojas suprastų žodžių prasmę. Dainuojant reikia nuolat sekti artikuliacijos aparato veiklą, kad balsiai ir priebalsiai būtų tariami labai aiškiai. Gero vokalo formavimui labai svarbūs pratimai balsei -u; ir skiemeniui -ju, nes tuo metu būna žemiausia gerklų padėtis ir laisviausias artikuliacijos aparatas. Reikia nepamiršti, kad priebalsiai -s; -š; -č, turi būti tariami ypač aiškiai. Lavinant artikuliaciją, reikia vengti forsuoto garso, kuris atsiranda dėl per didelio stengimosi, tada imama dainuoti garsiai.

A. Piragyte (1998) pateikia bendros vokalinės tarties taisykles:

- Viduryje žodžio skiemuo visuomet baigiasi balsiu, o priebalsis keliamas į kitą skiemenį;
- tęsiant ilgą garsą, negalima sąmoningai ilginti trumpųjų balsių;
- kai muzikinis ir literatūrinis kirčiai nesutampa, švelninant muzikinį, galima išlaikyti žodžio kirtį;
- susidūrus keliems priebalsiams, stipriausiai tariamas paskutinis.

Dar vienas svarbus komponentas - balso priežiūra. Svarbu balsą ne tik tinkamai lavinti, bet ir prižiūrėti. Įdomus dalykas yra tai, kad balsą sužalojame ne dainuojant, o kalbant buityje, rėkaujant, nuolat monotoniškai kalbant, ar būnant triukšmingoje aplinkoje. Atlikėjas, savo balsą turi naudoti tinkamai. Pirmiausia reikia dainuoti su kvėpavimo atrama. Jei atlikėjo balsas vargsta, ilgiau padainavęs, pradeda kimti. To priežastis gali būti netaisyklingas dainavimas bei kvėpavimas.

Gelgotienė (2011) rašo, kad balso higienos normos reikalauja neapkrauti balso intensyviu dainavimu ilgiau nei keturias valandas per dieną. Reikia paminėti, kad į šį laiką įeina ir kalbėjimas. Autorė pataria būti atsargiems dainuojant ryte, nes balsas dar būna suglebęs. Jei juntama, kad balsas yra pavargęs, nesinori dainuoti ar kalbėti, reikėtų nustoti dainuoti, kalbėti ir leisti balsui pailsėti, gerai išsimiegoti. Autorė siūlo tokias balso poilsio priemones:

- gerti šiltą (ne karštą) arbatą su citrina, medumi;
- būti visiškoje tyloje (išjungti net televizorių), pamiegoti;

- pakvėpuoti šiltais garais;
- į lauką eiti apsirišus kaklą lengva šilko skarute;
- nekvėpuoti šaltu lauko oru, nebėgioti ir nekalbėti šaltame ore;
- vengti kondicionuoto oro patalpų ar smarkiai atšaldyti orą automobilyje;
- drėkinti orą sausame bute;
- vengti sušlapti kojas;
- nevalgyti labai karštų ar šaltų, aštrių rūgščių patiekalų;
- negerti gėrimų su angliarūgšte;
- nevalgyti ledų.

Apibendrinant galime teigti, kad intonavimo lavinimas turi remtis teorinėmis ir praktinėmis žiniomis. Tikslaus intonavimo trukdžiai yra: netaisyklinga laikysena ir kvėpavimas; nesugebėjimas taisyklingai formuoti garsą; silpnas ritmo pojūtis; balso ir klausos nekoordinavimas ir pan. Norint pagerinti intonavimą, turime atkreipti dėmesį į artikuliacijos ir dikcijos lavinimą, taisyklingai kvėpuoti ir tinkamai prižiūrėti balsą.

2. EMOCINIO INTONAVIMO IR DAINAVIMO SĄSAJOS

2.1. Emocinio intonavimo samprata

Emocija - psichinis išgyvenimas, jausmas. Emocijos padeda tobulėti, augti, ilgainiui leidžia tapti labiau subrendusiai asmenybei, patirti aukštesnę gerovę. Emocijos žmogui atrodo labai paprastas dalykas, nes mes jas jaučiame ir atrodo, kad jas puikiai suprantame. Visos emocijos yra svarbios ir jos pasireiškia kasdien. Neigiamos emocijos mus apsaugo nuo pavojų, padeda mobilizuotis, o pozityvios - augti ir tobulėti.

Pasak Navickienės (2005, p. 5), „Emocinio imitavimo metodas - moksleivių muzikalumo ir muzikinių gebėjimų bei saviugdос skatinimo būdas, imituojant kūrinio emocinių intonacijų arba menamo herojaus išgyvenimų turinį“. Būtent todėl, ugdant vokalistą, svarbu nuo pat pradžių remtis emocijų pulsavimu, jų kaita bei ugdyti atlikėjo emocinį jautrumą. Reakcija į meninį kūrinį žadina žmoguje emocijas, kurios galimai turi įtakos atlikėjo vokalo kokybei.

Vokalinio intonavimo ugdymas bus žymiai veiksmingesnis, jeigu bus paremtas emociniu išgyvenimu. Pasak autorių Zenono Rinkevičiaus ir Rimtautos Rinkevičienės (2006), „Muzika yra emocinio intelekto, įvaldžiusio intonavimo kalbą, menas.“ Emocijos padeda suformuoti gerą vokalą, gerina balso skambėjimo kokybę. Emocijos padeda suprasti atliekamo teksto prasmę. Ugdant vokalą reikia mokytis išraiškingai perteikti frazę. Balso tembras, dinamika, emociniai atspalviai veikia klausytoją. Atlikėjui - dainininkui yra lengviau perduoti informaciją ir sulaukti pageidaujamos reakcijos, nes jis žino kaip tinkamai panaudoti balso tembrą. Tačiau ir čia reikia praktikos. Reikėtų atkreipti dėmesį ne tik į tai, ką norima perteikti, bet ir į efektą, kurį sudarome. H. Perelšteinas (1967) pateikia pavyzdžių, kaip galima ugdyti emociingumą, ugdant vokalą:

- Dainos teksto nuotaikos ir turinio atskleidimas - aiškinantis dainos turinį, reikia žadinti vaizduotę. Galima bandyti įsivaizduoti, kad pats atlikėjas yra turinio centre.
- Pavyzdžių ieškojimas, kaip atlikti kūrinį - pasinerti į pavyzdžių ieškojimą, pasisemti reikiamos nuotaikos užuomazgų, išraiškų. Jokiu būdu nekopijuoti to paties, reikia kurti nuotaiką ir atlikimą taip kaip atrodo pačiam atlikėjui.
- Pantomimos pratimų panaudojimas - mokantis atlikti kūrinį, galima pasitreniruoti vien lūpomis be garso tarti teksto žodžius ir stebėti savo veido išraiškas. Išmokus tai, žiūrovas pajus dainos turinį ir nuotaiką.

Muzikines užduotis ir vokalines problemas kūrybiškiau padeda spręsti improvizacija. Improvizacija gali padėti tiksliai imituoti emocinę išraišką, kad klausytojas būtų pajėgus ne tik atpažinti, bet ir pajusti emociją, kurią norima perteikti. Gyvas atlikimas, kaip ir improvizavimas

suteikia ekspresyvumo. Lietuvių kalbos žodyne (2019) **Improvizacija** (lot. *improvisus* - nenumatytas, netikėtas) apibrėžiama kaip kūryba be išankstinio pasirengimo, kūrinys, sukurtas iš anksto nepasirengus. Muzikos improvizacijai svarbi proceso tėkmė. Galime išskirti tris veiksnius, kurie padeda projektuoti tolimesnę improvizacijos eigą: laukimas, pakartojimas ir išankstinis pasirinkimas. Girdzijauskienė R. (2002) siūlo pabandyti pradėti improvizuoti trimis lygiais:

1. Eksperimentavimo garsai – tai pirmoji pakopa, kurioje siūloma eksperimentuoti. Eksperimentavimas muzikos garsais suteikia galimybę muzikuoti, apžvelgti kokiomis savybėmis pasižymi garsai, kaip galime perteikti nuotaiką muzikiniais garsais.
2. Proceso improvizavimas – po eksperimentavimo įdomu ar gebame pasirinkti, iš visų galimų garso išgavimo būdų sau labiausiai tinkamą ir jį įgyvendinti.
3. Į rezultatą orientuotas improvizavimas – šioje pakopoje daugiausiai dėmesio skiriama gautam rezultatui. Pagrindinės šios pakopos charakteristikos: improvizacijos ritmiškumas, melodijos tikslumas, muzikos raiškos priemonių raiškumas.

Pasak Navickienės (2005), tiek jaunesniojo, tiek vyresniojo amžiaus žmogaus vaidybiniai gebėjimai yra gana riboti. Dažnai jie nesugeba laisvai jaustis, tinkamai koordinuoti kūno judesių ar veido mimikų. Kiekvienas atlikėjas nori klausytojui perteikti kūrinio turinį, tapti raiškia, kūrybinga asmenybe, gebančia laisvai reikšti mintis ir aplinkinių akivaizdoje jaustis savimi. Autorė siūlo rankų ženklais demonstruoti balsių junginius, o jų atlikimas gali būti emociškai integruotas su pasirinktos spalvos būsenos perteikimu. Kaip pavyzdį ji pateikė žydrą spalvą (gali būti parodomi objektai, kurie pasižymi žydra spalva). „„Nuspalvinkite“ balsių –a-o-ū junginį ką tik matytos spalvos būseną“ (Navickienė, 2005, p. 76). Tai reiškia, kad dainuoti reikia ramiai, svajingai ir nuoširdžiai, tarsi norėtumėte perteikti gerą žinią. Taip pat autorė teigia, kad kūrinys turi būti analizuojamas ne tik racionalaus prado atžvilgiu, t. y. intervalais, ritminiais dariniais ir t.t., o ir emocinio turinio aspektu. Atlikėjas turi stebėti save ir užduoti bei atsakyti į klausimus: kokią būseną klausytojams sukėlė ši daina? Kokia būsena turėtų vyrauti ją atliekant? Ar visi posmeliai jausminiu turiniu yra vienodi? Kokie jausmai atsispindėjo mano veide, akyse? Kaip šią dainą reikėtų atlikti?

Apibendrinant, galima teigti, kad atlikėjo emociingumas padeda taisyklingai suformuoti vokalą, gerina balso skambėjimo kokybę. Dainavimo ekspresyvumas, emocinis intonavimas, ateinantis iš atlikėjo vidaus, papildo balso vokalo skalę. Ugdant vokalistą, svarbu nuo pat pradžių remtis emocijų pulsavimu, jų kaita bei ugdyti atlikėjo emocinį jautrumą. Muzikines užduotis ir vokales problemas kūrybiškiau padeda spręsti improvizacija.

2.2. Aleksanderio technikos įtaka emociniam intonavimui

Vokalinis ugdymas yra viena iš veiklos sričių, kurioje gali plėtotis psichinės, dvasinės bei fizinės savybės. Dainavimas teikia ne tik saviugdą, bet padeda skleisti asmenybei, puoselėja žmogaus vertybes. Kaip sudėtingas psichofiziologinis procesas, jis vysto atlikėjo emocionalumą, refleksinę veiklą, padeda formuoti gerą artikuliaciją ir dikciją, teigiamai veikia bendrą organizmo tonusą. Šalia visų išvardintų savybių reikėtų paminėti atlikėjo temperamentą ir aplinkos daromą įtaką dainavimo metu. Atlikėjo temperamentas ar aplinka, prie kurios jis nėra pripratęs, pasirodymo metu gali sutrukdyti be klaidų, kokybiškai atlikti kūrinį.

Senovės Graikijos filosofai teigė, kad menas teigiamai veikia ne tik žmogaus fizinės savybės, bet turtina ir dvasines galias. P. De Alkantara (2013) teigia, kad kiekvienas iš mūsų esame kūno, proto ir sielos vienybė, todėl galima daryti prielaidą, jog dainavimas asmenybei teikia visapusišką pasaulio ir savęs pažinimą. Daugelis mokslo sričių atstovų dainavimą laiko harmoninga asmens dvasinės ir fizinės veiklos sąveika. Meniškas asmenybės ugdymas veikia vidinį žmogaus pasaulį, tobulina jo mąstymą, veikia emocijas ir įsilieja į bendrą asmenybės brandos augimą.

M. Kelly ir R. Bernier (2005) atliko tyrimą, kad įvertintų dainavimo poveikį žmogui. Rezultatai parodė, kad sumažėjo depresijos lygis, pagerėjo kvėpavimas ir gebėjimas iškvepti, emocijos įgavo daugiau stabilumo. Meninėje erdvėje galima įgyvendinti savo siekius. Todėl, kad meno suvokimas atspindi dvasinį ir fizinį žmogaus pasaulį. Filosofas E. Eisner (2004) taip pat tvirtina, kad menas glaudžiai siejamas su emocija, dvasine, intelektine bei fizine žmogaus būseną.

Pasak M. Bloch (2004) psichologija ir fiziologija tarpusavyje yra visiškai susijusios. Dainininkui psichofizinė vienovė yra ypatingai svarbi. Atlikėjas dažnai susiduria su įvairiomis streso būsenomis, todėl jam yra būtina išmokti valdyti nepageidaujamas, neigiamas emocijas, vidinius išgyvenimus.

Beveik kiekvienas atlikėjas patiria stresą eidamas į sceną. Tai gali pasireikšti įvairiais būdais, kurie kartais nepastebimi. Žinoma iki tol, kol žmogus pradeda analizuoti save prieš pasirodymą ir per jį. Norint išvengti streso pasirodymo metu, reikia išmokti atpalaiduoti kūną, sumažinti įtampą. Šiuo aspektu gali pasitarnauti Lietuvoje dar mažai žinoma Aleksanderio technika.

Frederikas Matthias Aleksanderis (1869-1955) susidūrė su pastoviu, ilgai trunkančiu balso kimimu. Todėl nusprendė, ilgą laiką stebėti save prieš veidrodžius. Tai padaręs suprato, kad problema ne poilsio stokoje, o nemokėjimas tinkamai fiziologiškai naudotis savo balsu. Dėl šios priežasties Aleksanderis sukūrė ugdymo procesą, kuris įvardinamas kaip Aleksanderio

technika (AT). Ši technika padeda žmogui atkurti natūralius ir laisvus kūno judesius, panaikinti įvairius skausmus, atsiradusius dėl neteisingos (nenatūralios) kūno padėties. AT padeda suvokti, kokie esame ir kaip reaguojame į iššūkius, užduotis, kaip „naudojame“ save įvairiose situacijose.

Aleksanderis (1957) stebėdamas save veidrodžiuose suprato, kad netaisyklinga galvos padėtis, jam užgniauždavo kvėpavimą. Traukiant galvą atgal ir žemyn, užsispausdavo gerklos. Nusprendus galvą palenkti į priekį ir šiek tiek kilstelti, jo vokalinės problemos išnyko, taip pat pagerėjo ir viso kūno koordinavimas, sukėlęs geresnius pojūčius. Autorius suprato, kad galva, kaklas ir nugara veikia kaip „pirminė kontrolė“ koordinavimui, judėjimui ir laikysenai. Taip jis palygino kūdikio pirmuosius žingsnius: tik tada, kai jis suranda savo galvos ir kaklo tinkamą poziciją, sugeba išlaikyti pusiausvyrą ir vaikščioti.

Aleksanderis siūlo dainuoti trumpą melodiją, naudojant įprastą laikyseną. Tuomet po truputį kilstelti galvą į priekį ir aukštyn, dainuoti tą pačią trumpą melodiją ir stebėti kaip gerėja balso kokybė. Tai rodo, kad „nenormali“ galvos ir kaklo padėtis veikia balsą. Būtina ieškoti patogios galvos ir kaklo pozicijos, kadangi ji veikia visą kūną ir balsą. Dirbdamas su savo vokalinėmis problemomis, Aleksanderis suprato, kad poilsis turi būti sukoordinuotas, norint taisyklingai dainuoti, būtina atsisakyti senų įpročių.

M. Aleksanderis (1932) rašo, kad dažnai apie protą ir kūną kalbame kaip apie du atskirus dalykus. Anot autoriaus, esame linkę klasifikuoti bėdas į psichologines arba fiziologines. Todėl F. M. Aleksanderis savo techniką grindžia gilesniu požiūriu į žmogaus sandarą ir teigia, kad net tie simptomai, kurie daro poveikį vienoje konkrečioje vietoje yra bendro pobūdžio. Įsisavinus ir supratęs kaip kartu veikia žmogau kūnas ir protas, turime daugiau galimybių tobulėti. Jei elgiatės įprastai, rizikuojate patirti nevilties, dvejonės, pykčio ar abejonių emocijas. Todėl, visada reikia sugebėti pamiršti, „nieko nedaryti“, tai yra, nebesiimti įprastų būdų. Būtina imtis naujų darbų, kad galėtumėme pasirinkti iš daugelio galimybių: reakcijų, garsų, interpretacijų, frazių. Būtent tada, kai nieko nedaroma, atsiranda adaptyvus atsakas, bandoma ieškoti pasiūlymų, sprendimo būdų, pradedama pozityviai veikti. Reikėtų paminėti ir tai, kad Aleksanderio technika nėra taisyklių rinkinys, kuriuo vadovaujantis stebimi rezultatai, tai nuolat besivystantis patirties ir supratimo procesas.

Aleksanderio technika yra teigiamai vertinama, tokių atlikėjų kaip Sting, McCartney, Robin Williams, Joanne Woodward ir daugelis kitų žinomų įvairių sričių menininkų. Jie teigia, kad ši technika yra itin efektyvi kovojant su streso valdymu. Žmonės, kurie yra išbandę šią techniką teigia, kad jos dėka mąstymas tampa aiškesnis, judesiai laisvesni, atsiranda daugiau energijos ir padidėja ištvermė. Amerikoje ir Jungtinėje Karalystėje ši technika yra plačiai praktikuojama žmonių, kurie turi problemų su stuburu. Technikos instruktorės Mary Der Byshire

teigimu „Ši technika moko pačių elementariausių judesių, kaip teisingai stovėti, sėdėti, eiti ar atsigulti“ (O’Hanlon, 1999, p. 12).

Teisingai praktikuojant Aleksanderio techniką atsipalaiduoja žmogaus raumenys, susilpnėja fiziologinės ir psichologinės reakcijos į stresą. Beje, AT specialistai teigia, kad išmokti šios technikos iš knygų beveik neįmanoma. Jie pataria turėti privačias AT pamokas. Kadangi visi esame skirtingos fiziologijos, pratimai turi būti pritaikyti individualiai, nes kiekvienas galvos pasukimas yra skirtingas. Svarbu yra tai, kad ilgalaikės pamokos gali padėti kaklo, galvos, liemens, galūnių tinkamam naudojimui, o tai vokaliniame ugdyme yra pagrindas.

„Monotoniški judesiai, bloga kvėpavimo mechanizmo veikla gali suteikti diskomfortą pasirodymo metu. Visa tai, turi įtakos garso kokybei bei gali pabloginti bendrą atlikėjo savijautą“ (Husler, Rood-Marling, 1956, p. 72). Todėl Aleksanderio technika moko suprasti savo kūno įsitempimo priežastis ir surasti jų sprendimo būdą. AT padeda išsilaivinti nuo diskomforto, pakeisdama jį atsipalaidavimu, padeda suformuoti taisyklingą kūno padėtį ir išlaisvina mąstymą. Dažnai kasdieninėje veikloje ar atliekant muzikinius kūrinius, dėl streso, mes patiriame pečių įsitempimą, kaklo, rankų įtampą. Aleksanderio teigimu, taikant pagrindinius šios technikos metodus bei veiksnius, galima sumažinti arba visai panaikinti psichofizinę įtampą.

C. Jacomucci (2013) teigimu, viena pagrindinių sąlygų norint kokybiškai išgauti garsą bei formuoti laisvą, nevaržančią judesių laikyseną yra taisyklinga kūno padėtis. Tinkamai suformuoti dainininko laikysenos ir sėdėjimo įgūdžiai gali padėti išvengti bereikalingo raumenų įsitempimo atlikimo metu. Taip pat visa tai įtakoja kokybišką muzikos kūrinio atlikimą, teisingą kvėpavimą. Autorius pabrėžia, kad labai svarbus aspektas daininkui atliekant kūrinį sėdint – kėdė. Atlikėjas pataria naudoti reguliuojamą, kietu, plokščiu paviršiumi apvalią kėdę arba keturkampį suoliuką be atramų rankoms. Neretai atlikėjai naudoja kėdes su atlošu, kurios trukdo rankų alkūnėms judėti, taip sukeldami nereikalingus įsitempimus, kurie įtakoja kitus fiziologinius (kojų, pečių, kaklo, stuburo) įsitempimus bei kokybišką kūrinio atlikimą. Jei dainuojant pasirenkamas sėdėjimo būdas, tuomet, reikia sėdėti ant sėdmenų, arčiau priekinio kėdės kampo (ant savo dubens lanko pagrindinių kaulų), kad neįveržtų nugaros raumenų, būtų galima laisvai judėti.

Apibendrinant galima teigti, kad įvairūs psichikos procesai atspindi kūno judesius. Dažnai dainavimas atlikėjui tampa sudėtingu, reikalaujančiu didelio įsitempimo, apsunkinančiu kvėpavimą, keliančiu scenos baimę procesu. Aleksanderio technikos (AT) pagalba atlikėjas gali išmokti suprasti savo kūno įsitempimo priežastis ir rasti jų sprendimo būdus. AT gali padėti žmogui atkurti natūralius ir laisvus kūno judesius, panaikinti įvairius skausmus, atsiradusius dėl nenatūralios kūno padėties. AT taikymas vokaliniame ugdyme gali padėti išvengti fiziologiškai

neteisingo dainavimo, jį taisyti ir tobulinti. Aleksanderio technika nėra taisyklių rinkinys, kuriuo vadovaujantis stebimi rezultatai, tai nuolat besivystantis patirties ir supratimo procesas.

3. MENINIS PROJEKTAS „Tu nepamiršk..“

3.1. Meninio projekto „Tu nepamiršk..“ aprašymas

Bakalauro darbą sudaro dvi dalys - teorinė dalis ir meninis projektas. Meninį projektą organizuoti ir atlikti inspiravo nemaža koncertinė darbo autorės patirtis. Savo muzikinį kelią ji pradėjo ankstyvojoje vaikystėje. Ypač didelį vaidmenį vokaliniam ugdymui ir koncertinėje veikloje turėjo dalyvavimas ansamblyje „Džia – da“ (vadovė Aurelija Meškauskienė) bei dainavimas Šeduvos muzikos mokyklos kolektyvuose. Vokalo mokymosi pas šią vadovę darbo autorė nenutraukė ir baigusi mokyklą. Toliau ji koncertuoja kartu su Lieporių gimnazijos bendruomenės choru. Ketverius metus darbo autorė dainavimą lavina Šiaulių universiteto mišriame chore „Studium“ (vadovė doc. Birutė Janonienė). Studijų metu vokalo paslapčių mokėsi pas doc. Vaidotą Juozą Lygutą bei asist. Živilę Gedvilaitę. Neįkainuojamos patirties į muzikinį kelią įpynę dėstytojas doc. Gediminas Ramanauskas, kuris darbo autorę parengė pasirodymui kartu su Nebraskos universiteto Omahos džiaz ansambliu „UNO JAZZ“ (vadovas Pete Madsen) bei jų soliste Emilly Boganowsky. Koncertuota 2016 m. pavasarį Šiauliuose ir 2017 m. rudenį Omahoje.

Sukaupta įvairi mokyklos ir studijų metu organizuojamų renginių patirtis suponavo šio darbo autorę surengti savo solinio dainavimo koncertą. Organizuojant meninį projektą labiausiai neramino mintis, jog pasirodymo metu viskas pavyktų profesionaliai.

Pirmiausia buvo apgalvota koncerto programa. Po ilgų svarstymų pasirinkti tokie muzikiniai kūriniai, kuriuose autorė gali atsiskleisti kaip vokalistė ir asmenybė perteikianti savo emocijas. Sudarius koncerto programą kūrinius reikėjo išanalizuoti, parinkti tinkamas atlikimui tonacijas, išmokyti dainuoti, surašyti pritariančią instrumentinei grupei harmonines funkcijas. Vėliau imta svarstyti apie koncertinės erdvės meninio projekto atlikimui paiešką. Meninio projekto įgyvendinimui pasirinkta išskirtinė koncertinė erdvė Šiaulių Valstybinio dramos teatro Mažoji salė.

Meninio projekto įgyvendinimui buvo sutelkta muzikantų komanda. Vokalinių duetu partneriais pasirinkti Muzikos studijų programos studentas Eros Kakhbrishvili (vokalas) bei Muzikos studijų programos absolventas Deivydas Saikauskas (pritariantis vokalas, koncerto vedėjas).

Solo ir duetams pritarė instrumentinė grupė:

Titas Jukšta (mušamieji) Šiaulių Sauliaus Sondeckio menų gimnazijos absolventas, „Ritmas kitaip“ grupės narys.

Simas Aleknavičius (klavišiniai). Šiaulių universiteto Muzikos programos IV kurso studentas.

Alanas Brasas (elektrinė gitara) Šiaulių Sauliaus Sondeckio menų gimnazijos 11- os klasės moksleivis.

Kęstutis Radavičius (bosinė gitara). Šiaulių universiteto Muzikos pedagogikos absolventas, Šiaulių Sauliaus Sondeckio menų gimnazijos mokytojas, grupės „G Band“ gitaristas.

Meninis projektas buvo įgyvendintas 2019 m. gegužės 21 d. 18 val. Šiaulių Valstybinio dramos teatro Mažojoje salėje.

2019 m. gegužės 16 dieną darbas buvo pristatytas Šiaulių universitete vykusioje Studentų mokslinių darbų konferencijoje. Pranešimas buvo paruoštas netradiciškai. Plačiau buvo apžvelgta ir pademonstruota Aleksanderio technika. Pranešimo pabaigoje, pritariant fonogramai, buvo sudainuotas kūrinys „Priklausau tau“, kuris vėliau buvo atliktas pritariant instrumentiniai grupei meninio projekto metu.

Laikas	Atlikti darbai
2019 m. sausio mėn.	Su darbo vadove aptarta meninio projekto - koncerto idėja, numatomi atliekami kūriniai.
2019 m. vasario mėn.	Meninio projekto – koncerto kūrinių muzikinė ir tekstinė analizė.
2019 m. kovo mėn.	Planuojama meninio projekto ruošimosi eiga: ieškoma pritariamoji instrumentinė, vokalinė grupė, išrenkama koncertinė erdvė, sudaromas repeticijų grafikas.
2019 m. balandžio mėn.	Repetuojama individualiai ir su instrumentine grupe. Vykdoma meninio projekto - koncerto informacinė sklaida (plakatai, kvietimai, programa).
2019 m. gegužės mėn.	Repetuojama su instrumentine grupe. Išnuomojama garso aparatūra, apšvietimas, užsakomos filmavimo paslaugos. Meninis projektas - koncertas Šiaulių valstybiniame dramos teatre (mažojoje salėje), 2019 m. gegužės 21 d. 18 val.

Meniniame projekte atliktų dainų programa:

1. „Priklausau tau“ - muzika Pauliaus Jasiūno ir Agnės Michalėnkaitės, žodžiai Agnės Michalėnkaitės;
2. „Easy lover“ („Lengvas įsimylėjėlis“) – Philip Bailey, muzika ir žodžiai Philip Bailey, Phil Collins, Philip Gale, Nathan East.
3. „Fino All‘Estasi“ („Iki ekstazės“) – muzika ir žodžiai Eros Ramazzotti, Luca Chiaravalli, Anthony Preston, Carlo Rizoli, Saverio Grandi.
4. „Gėlių kvartale“ – Viktoras Malinauskas

5. „Не забывай меня“ („Nepamiršk manęs“) – Aleksej Čiumakov, muzika Jurij Ignatov.

3.2. Meninio projekto „Tu nepamiršk..“ atlikimo ir kūrinių analizė

„Priklauso tau“

Paulius Jasiūnas - garso režisierius, dainų ir muzikos autorius. Agnė Michalėnkaitė – dainų autorė, atlikėja.

Ši daina buvo pasirinkta darbo autorės pasirodymo pradžiai. Koncerto metu, muzika skambėjo taip, kaip turi skambėti jausmai. Prisiminimai apie mylimą žmogų, kad ir kur jis bebūtų, padeda išjausti dainą iki smulkmenų. Užvaldžius prisiminimų emocijoms pasineriama į tokią būseną, kai pamiršti scenos jaudulį. Dėl ypač ilgų melodinių frazių, kurioms išdainuoti neužteko kvėpavimo, pasitaikė melodinio neintonavimo.

„Easy lover“ („Lengvas įsimylėjęlis“)

„Lengvas įsimylėjęlis" yra daina, kurią sukūrė Philip‘as Bailey ir Phil‘as Collins. Ši daina pasirodė Philip‘o Bailey soliniame albume „Chinese Wall“. Phil‘as Collin‘as buvo pasamdytas pagaminti solo albumą „Chinese Wall“. Priartėjus albumo pabaigai Bailey paprašė Collin‘so, kad parašytų dainą kartu. Dainos sukūrimui jie turėjo vieną naktį, tad nieko nelaukdami jie parašė žodžius ir muziką. Tai jiems paliko atminimą visam gyvenimui. Dainos kūrėjai sako, kad ši daina yra tiesiog fantastiška (Phil Collins: My Life is 15 song, 2016). Dainos tonacija yra F – dur. Dainos tempas moderato.

Koncerte daina atlikta su Deivydu Saikausku. Meninio projekto metu daina pasižymėjo žaismingumu, gera nuotaika. Po koncerto malonu buvo išgirsti klausytojų refleksijas: „Išgirdus pirmus dainos akordus, norėjosi šokti“, „Smagu buvo girdėti Jūsų duetą“, „Pagaliau sulaukėm... Jūs abu padainavot“.

„Fino All‘ Estasi“ („Iki ekstazės“)

Tai Italijos pop muzikos dainininko - dainų autoriaus Eros Ramazzotti daina. Atlikėjas dainuoja italų ir ispanų kalbomis. Daina išleista 2012 m. lapkričio 13-ąją albume „Noi“ („Mums“). Daina buvo parašyta Ramazzotti, Luca Chiaravalli, Anthony Preston, Carlo Rizoli, Mila Ortiz Martin ir Saverio Grandi. Kūrinys buvo išleistas ir Ispanų kalba „Hasta el éxtasis“ („Iki ekstazės“). Ispaniškos kalbos singlo verija „Hasta el éxtasis“ buvo sukurta, kad atlikėjas galėtų išleisti ispanų kalbos albumą „Somos“ („Mes esame“).

Dainos tonacija H-moll, 4/4 metras. Dainos tempas allegretto. Dainos formos struktūra: posminė, dviejų dalių su įžanga. Dainai būdingas paprastumas, lengva ritmika, nesudėtinga harmonija, dažnai kartojami tie patys žodžiai, todėl ją priskiriame pop žanrui. Kūriniui atlikti reikia aktyvios žodžių artikuliacijos. Dainos žodžiai atliekami žemame registre, todėl dainuojant būtina remtis krūtininiu kvėpavimu, tinkamai rasti žemesnius obertonus ir juos tiksliai intonuoti.

Kūrinyje persipina atlikėjų tekstas. Šis dainininkų dialogas leidžia įprasminti dainą, paryškina dinamiką, perteikia įsimylėjusių žmonių laimės jausmo emociją.

Meninio projekto metu šis kūrinys atliktas duetu su Muzikos pedagogikos II kurso studentu Eros Kakhbrishvili. Dainuojant šį kūrinį koncerte, pasitaikė pastebimų trūkumų. Dueto partnerio mintinai neišmoktas dainos tekstas sukėlė rimtų, geram atlikimui trukdančių, problemų. Partneriui teko žiūrėti į žodžius planšetėje ir tai trukdė atsipalaiduoti, dainuoti tiksliai, perteikti įsimylėjusio žmogaus emociją, bendrauti su dueto partnere. Geresniam dainos atlikimo rezultatui pasiekti, darbo autorė ėmėsi iniciatyvos ir, pasitelkus savo kūrybiškumą, vokalinę partnerio problemą sprendė pati improvizuodama melodiją.

„Gėlių kvartale“

Viktoras Malinauskas - Lietuvos estrados atlikėjas. Daina pasirinkta iš albumo „Auksinės dainos“. Dainos tonacija F-moll. Dainos tempas su judesiu (Ital. *Con moto*). Dainos formos struktūra: posminė su bridžu. Dainai būdingas žaismingumas ji pasižymi sinkopuotu ritmu. Šią dainą priskiriame pop muzikos žanrui. Dainai atlikti reikia aktyvios žodžių artikuliacijos.

Atliekant šią dainą meniniame projekte, sinkopuotas ritmas padėjo išlaisvinti kūno judesius, sukėlė teigiamas emocijas, lengvumo jausmą. Daina skirta konkrečiam žmogui, kuriam ji yra svarbi ir kelia malonius prisiminimus. Solistei norėjosi šiais prisiminimais dalintis su publika.

„Не забывай меня“ („Nepamiršk manęs“)

Aleksėjus Georgijevs Čumakovas - rusų dainininkas, muzikantas, rašytojas, scenaristas, menininkas ir prodiuseris. Ši daina buvo pristatyta 2006 metų „Сны о чём-то большем“ („Svajoti apie kažką didesnio“) albume. Šiuolaikiškas pop muzikos kūrinys, kuris pasižymi jausmingumu, melancholija ir nostalgija.

Ši daina buvo pasirinkta meninio projekto finalui. Ja bandoma perteikti pačią svarbiausią emociją - meilės jausmą. Kiekvienas žmogus turi ypatingų meilės prisiminimų, kurie mus lydi visą gyvenimą. Kai kurių mylėtų žmonių mes nenorime arba negalime pamiršti. Nenorime, kad pamirštų ir mus. Kiekvienas galėjo interpretuoti šią dainą savaip. Prieš dainą renginio vedėjas

paskaitė maestro Stasio Povilaičio žodžius „Žinau, kad pabaiga - neišvengiama. Bet kol galiu dainuoti, kol yra kas klausosi, dainuosiu.“

Apibendrinant galima teigti, kad kiekvienas meniniame projekte skambėjęs kūrinys pasižymėjo skirtinga interpretacija, kuri padėjo atlikėjai perteikti klausytojams pagrindinę koncerto mintį „Tu nepamiršk..“ Kūriniuose išgyventos emocijos, sudėtingų melodinių linijų atlikimas darbo autorei sukėlė daug muzikinių išbandymų. Pasirinktos dainos yra sudėtingos, reikalaujančios ypatingo emocinio intonavimo, didesnio artikuliacinio aparato darbo, tikslesnės intonacijos, gilaus kvėpavimo, skirtingos meninės interpretacijos. Ruošiantis koncertui buvo baimintis, kad „nesušlubuotų“ sveikata, kad būtų „sveikas“ balsas. Balso lavinimo pratimai leido tinkamai „paruošti“ balso stygas. Koncerto dieną, dėl laiko stokos, buvo spėta tik atstatyti natūralią kūno padėtį pagal Aleksanderio techniką, pasirepetuoti dainų priedainius prieš veidrodžius.

Ruošiantis meniniam projektui didelis dėmesys skirtas kūrinių melodinių vingių tikslumo mokymuisi (individualios repeticijos ir repeticijos su instrumentine grupe), organizaciniams projekto darbams (koncertinė erdvė, kvietimas į renginį, plakatas, scenarijaus rašymas, scenografija).

Koncertui pasibaigus buvo padėkota dėstytojams ir kolegoms, kurie prisidėjo prie šio projekto - koncerto įgyvendinimo. Publika meninį projektą priėmė labai šiltai, negailėjo aplodismentų ir gerų palinkėjimų tolimesniajame muzikos kelyje.

IŠVADOS

1. Siekiant kokybiško vokalinio ugdymo būtina žinoti dainininko amžiaus tarpsniui būdingus bruožus bei vokalinio ugdymo specifiškumą. Dainininkas privalo žinoti kaip funkcionuoja balsas, turi būti susipažinęs su vokalo formavimo metodikomis, pasirūpinti tinkama balso priežiūra. Nuosekliai ugdomas vokalas padeda siekti tikslios intonacijos.
2. Atlikėjas turi išmanyti balso kokybę skatinančius metodus, tokius kaip, balso išlyginimo, diapazono plėtimo, tikslaus intonavimo, kvėpavimo lavinimo ir kt. Dainininkas privalo turėti taisyklingą laikyseną, gerą kvėpavimą, išlavintą dikciją ir artikuliaciją, mokėti formuoti garsą, saugoti balsą, pasirinkti tinkamą repertuarą ir t.t. Ypatingas dėmesys turi būti kreipiamas į dainininko fizinę ir dvasinę būseną, balso higieną, poilsį.
3. Psichofizinės savybės kaip ir Aleksanerio technika (AT) yra besąlygiškai svarbios dainininko emociniam intonavimui. Norint sumažinti atlikėjo įtampą pasirodymo metu, būtina stengtis atpalaiduoti kūno įsiveržimą, apsunkintą kvėpavimą ir kitus įtampą keliančius veiksnius, trukdančius kokybiškam dainavimui. AT pagalba atlikėjas gali išmokti suprasti savo kūno įsitempimo priežastis ir rasti jų sprendimo būdus. Jos taikymas vokaliniam ugdymui gali padėti dainininkui neužspausti balso stygų, vengti pasitaikančio diskomforto, fiziologiškai neteisingo dainavimo, jį taisyti ir tobulinti.
4. Atlikus meninį projektą „Tu nepamiršk...“ galima teigti, kad pirmiausia dainininkas turi būti fiziškai ir psichologiškai pasiruošęs soliniam pasirodymui, gerai išmokti kūrinį, prisiimti visą atsakomybę už koncertinės programos atlikimo kokybę. Dainuojant koncerte, reikia vadovautis taisyklingais balso bei kvėpavimo formavimo pagrindais, turėti sveiką balsą, žinių apie meninę kūrinio interpretaciją, išlavintą muzikinę atmintį ir pan. Atlikėjas turi būti artistiškas, muzikalus, nuoširdus, stengtis betarpiškai bendrauti su publika ir perteikti klausytojui pagrindinę dainuojamų kūrinių mintį.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Alcantara, P. D (2013). A musician's Guide to the Alexander Technique. Indirect Procedures. USA: Oxford University
2. Alexander, F. M. (1957). Man's Supreme Inheritance. Kent UK: Integral Press.
3. Alexander, F. M. (1932). Reprint. The Use of Self. New York
4. Alfred Korzybski, (2010). Science and Sanity
5. Arminas A. Iš chorvedybos ir dirigavimo praktikos. - Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 1991
6. Balčytis, E. *Muzikos mokymo IV- VIII klasėje pagrindai*. (vadovėlis bendrojo lavinimo mokykloms), Kaunas: Šviesa, 1986.
7. Bloch, M. (2004). The Life of Frederick Mathias Alexander. USA: Little, Brown Book Group.
8. Cecilie, A. (2013). The Alexander Technique and the Performing Musicians. Department of musicology. Oslo
9. Darafėjienė, A. *Lavinkime balsą: (vokalo lavinimo pratimai)* Šiauliai, ŠU, 1998.
10. Dumbliauskaitė L. *Choro tembras*. - Kaunas: Šviesa, 1983
11. Dumbliauskaitė, L. (2006). *Kur eini, Lietuvos chorvedy?* Kaunas: Krantai
12. Eisner, E. (2004.) What Can Education Learn from the Arts about the Practice on Education? / International Journal of Education & the Arts, Vol. 5
13. Gelgotienė R. (2011). *Choro dirigento užrašai*
14. Girdzijauskienė R. (2002). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus suaugusiųjų kūrybiškumo ugdymas muzikine veikla: daktaro disertacijos santrauka. Klaipėdos universitetas.
15. Grigienė Z., J. Lasauskienė (2012). *Didaktinio dainavimo ir akompanimento pagrindai*. Vilnius
16. Hanny, C. & O'Connor, K. (2013). A dialogical approach to conceptualizing resident participation in community organizing. Mind, Culture, and Activity
17. Husler, F., Rood-Marling Y., (1965), Singing: The Physical Nature of the Vocal Organ. London
18. Jacomucci, C., Delaney, K., (2013). Mastering Accordion Technique. Self Publishing, Italy-Roma
19. Jucevičiūtė– Bartkevičienė V. (2010). *Vokalinio ugdymo ypatumai*
20. Karalius, A. *Energijos bankas: Kaip valdyti 4 rūšių energiją...* [Prieiga internetu: sekmesuniversitetas.lt/wp-content/uploads/knygos/Energijos_bankas.pdf] [žiūrėta 2018-12-08]
21. Kariniauskienė, Z. (1999). *Įvairių amžiaus tarpsnių vaikų vokalo ugdymas*. Muzikinis ugdymas: testinumo ir grandžių sąveikos problemos. III respublikinės mokslinės praktinės konferencijos

- pranešimai (115-120). Vilnius: Lietuvos muzikos akademija.
22. Katinienė A. *Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje*. - Vilnius, 1998
 23. Katinienė, A. *Muzikinis pirmaklasių ugdymas*. Kaunas: Šviesa, 1988
 24. Katkus D., (2006). *Muzikos atlikimas*. Vilnius: Lietuvos muzikų sąjunga.
 25. Kavaliauskaitė N., *Mokykimės dainuoti*. Šiauliai: ŠU, 2002
 26. Kennedy R., Scott A. (2005) *The effects of music therapy interventions on middle school students' ESL skills*
 27. Kenny M., Bernier M.S. R. (2005). *Chant and Be Happy: The Effects of Chanting on respiratory function and general well-being in individuals diagnosed with depression*
 28. Lavarienė L. (2018). *Dainavimas ir paauglystė*. [prieiga internetu: <http://www.lmma.eu/wp-content/uploads/2018/11/34.pdf>], [žiūrėta 2019-03-21]
 29. Lietuvių kalbos žodynas (2007)
 30. Lygutas, J.V. *Kad vaikai taisyklingai dainuotų*. Vilnius, 1988
 31. Lowenas, A. *Depresija ir kūnas. Planas įveikti*. Vilnius: ForSmart, 2014
 32. Mačikėnas B. *Vadovavimo chorui metodika*. - Kaunas, 1981
 33. Mameniškienė, N. (1996). *Balso formavimo metodas (muzikos, choro ir dainavimo mokytojams)*. Vilnius: Muzikos švietimo centras.
 34. Myers, D.G. *Psichologija*. Vilnius: Poligrafija ir informatika, 2000
 35. Muzikos enciklopedija (2000, 2003). T. 1, 2, 3. Lietuvos muzikos akademija: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas
 36. Navickaitė – Martinonienė E. *Elementarioji muzikos teorija*, (III leidimas). Vilnius, 1979
 37. Navickienė L., (2001) *Emocinio imitavimo metodas muzikos pamokoje*. Vilnius
 38. O'Hanlon, B., Bertolino, B. (1999) *Evolving Possibilities: Selected Papers of Bill O'Hanlon*. Brunner/Mazel
 39. Pečeliūnas, R. *Vaikų vokalinės kultūros ugdymas chore*. Šiauliai: ŠU, 2003
 40. Perelšteinas, H. *Kai kurie vaikų vokalo formavimo klausimai: (muzikos mokymo metodikos klausimai)* straipsnių rinkinys. Kaunas: Šviesa, 1967
 41. Phil Collins: My Life is 15 song (2016) [prieiga internetu: <https://www.rollingstone.com/music/music-lists/phil-collins-my-life-in-15-songs-82641/genesis-follow-you-follow-me-1978-144727/>] [žiūrėta: 2019-04-03]
 42. Piragytė, A. *Mokome vaikus dainuoti*. Šiauliai: ŠU, 1998
 43. Rinkevičius Z., Rinkevičienė R. (2006). *Žmogaus ugdymas muzika*. Klaipėda
 44. Sodeika A. (1968) *Sveikas ir gražus balsas*. Vilnius
 45. *Tarptautinių žodžių žodynas*, 1985. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija
 46. Teimas, D. (1984). *Paslaptinga muzikos jėga*

47. Velička E. *Garsų ir tylos paslaptys* (muzika I-IV klasėse) .Kaunas:Šviesa, 1995
48. Vilniaus muzikos mokykla (1998). *Dainavimo muzikos mokykloje problemos ir perspektyva XX ir XXI amžių sandūroje*
49. Žukauskienė R. *Raidos psichologija*. Margi raštai, 2012

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Meninio projekto plakatas ir kvietimas

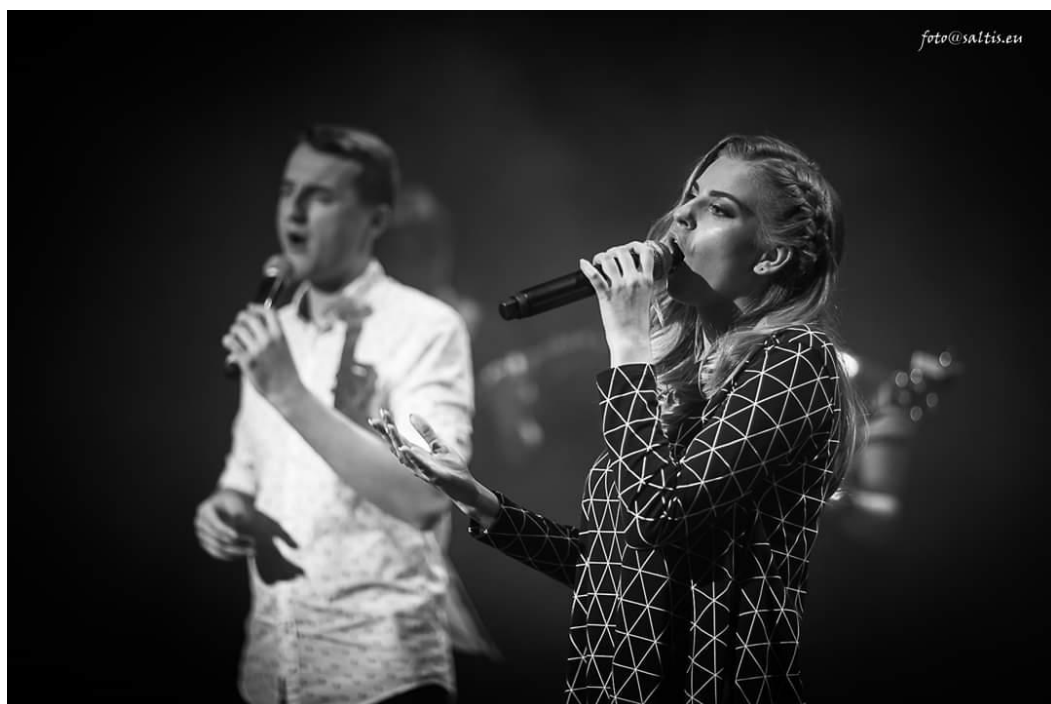

1 PRIEDAS

foto@saltis.eu

2 PRIEDAS

3 PRIEDAS

4 PRIEDAS

5 PRIEDAS

